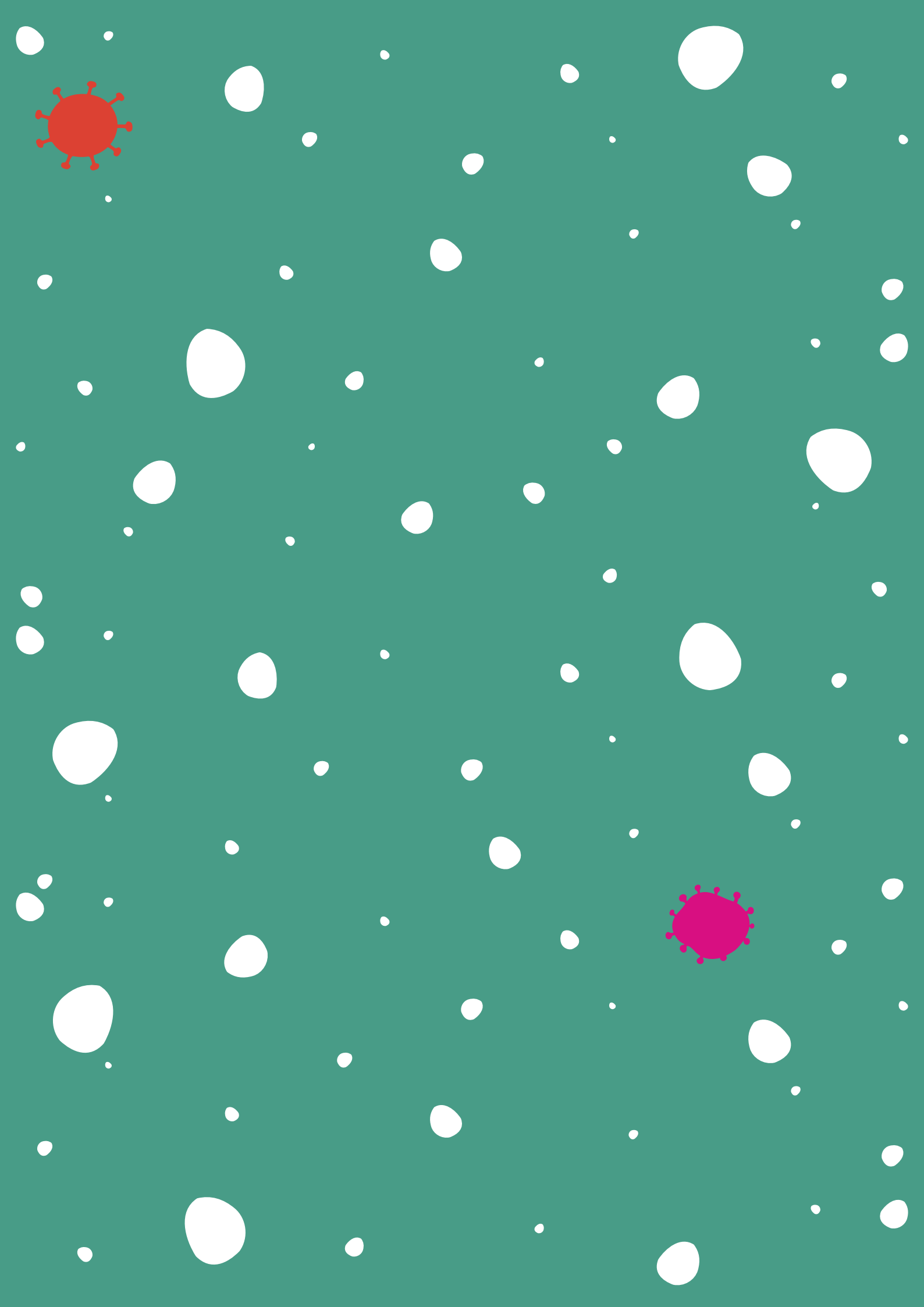




**KULTÚRNY
KYSLÍK: 01**

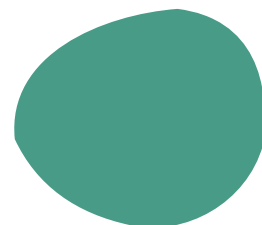
ZNOVUZRODENIE KRITIKY

2020



OBSAH

Miesto kultúry v slovenskej spoločnosti



5 EDITORIÁL

Magda Vášáryová

6 KULTURA A POLITIKA

Miloš Havelka

**9 NÁSTUP NOVEJ
KULTÚRNEJ POLITIKY
AKO JEDEN SEN, ALEBO
NEBUŽME NEPREBUDENÍ!**

Magda Vášáryová

12 HALUZ

IKP

**13 DOPAD KORONAVÍRUSU
NA KULTÚRU**

Denis Farkaš

**16 O POPOLUŠKE ALEBO
SMUTNÁ REALITA
KULTÚRNEHO BÁDANIA
NA SLOVENSKU**

Jana Pecníková

18 SCI-FI ÚVAHA?

Jana Javorská

**21 KULTÚRA A DEMOKRACIA:
OPĀŤ RAZ O POLITICKOM
VZŤAHU**

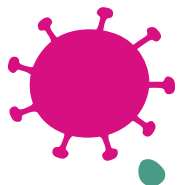
Juraj Buzalka

**24 LEKCIE Z MODERNÉHO
SVETA**

25 ODPORÚČANIA IKP

27 MONITORING IKP

29 SLOVNÍK





TIRÁŽ

**VIA CULTURA
INŠTITÚT PRE
KULTÚRNU
POLITIKU**

ISSN 1339-6919

Kultivovaná
slovenská
kultúrna politika
je kľúčom
k modernej
národnej identite
a európskej
úrovni
myslenia

Kultúrny kyslík Cultural Oxygen

7. ročník, 2020
1. číslo
Bratislava

Publikuje

VIA CULTURA;
Inštitút pre
kultúrnu
politiku

**Projekt
vydávania
časopisu
Kultúrny kyslík
z verejných
zdrojov
podporil Fond
na podporu
umenia:**

Redakčná rada

Erhard Busek
Jacek Purchla
Michal Prokop
Péter Inkei
Tomáš Janovic
Marián Amsler
Michal Ditte
Pavína Fichta
Čierna

Redakcia

Magdaléna
Vášáryová
Martin Katuščák
Jana Javorská
Katarína
Kandriková

Jazyková a štylistická úprava

Juraj Buzalka
Andrea Figulová

Grafický návrh

Matúš Slovák,
Truben studio

Grafická úprava

Andrej Mišina –
grafickydizajner.sk

Vírus

freepik.com,
brgfx

Použité ilustrácie:

freepik.com
vecteezy.com

www.ikp.sk

ikp@ikp.sk

Facebook

Via Cultura
Inštitút pre
kultúrnu
politiku



**fond
na podporu
umenia**






EDITORIÁL

Politické, hospodárske a spoločenské zmeny našej spoločnosti za posledných 30 rokov prežívajú niektoré skupiny našich spoluobyvateľov ako stratu orientácie, dokonca stratu národnej identity a “strašnú” krízu. Už neplatia vyskúšané možnosti prilepšenia si, medzi iným kradnutia zo spoločného, zákazmi potlačované staré predsudky sa už môžu prejavovať otvorene a životom v slobode zanikol pohodlný život jednotlivca, jasne oddeľujúci súkromný a verejný život. Vonku držať hubu a krok, teda nech žije milovaná konformita a doma si zanádať, ale hlavne – nemať zodpovednosť občana. Za všetko sú zodpovední “tí hore”. A tu zrazu voľby, treba sa rozhodovať a prijať zodpovednosť za niečo nové. Čo také? Rata, ľudia, stratili sme “konsenzus” - rozlieha na navôkol.

Zmena, o ktorej dnes mnohí snívajú, si totiž vyžaduje zásadnú zmenu kultúrneho stereotypu, tohto priehľadného a najmä zjednodušujúceho pohľadu na svet okolo každého z nás.

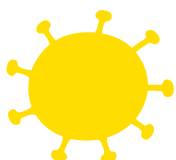


Ako napísal Ernst Gellner, „sociálny konsenzus, ktorý je predpokladom existencie a reprodukcie akejkoľvek spoločnosti, je funkciou jej kultúry a nie výsledkom poznania pravdy. Spoločenský poriadok vyžaduje spoločnú kultúru – spoločný systém myšlienok, interpretácií a hodnôt. Každá kultúra je teda systematickým predsudkom (...) predvybraným, predvynájdenným a potom (priam) rituálom a posvätením zakonzervovaných myšlienok, ktoré spoľahlivo udržia špecifickú organizačnú výstavbu (spoločnosti, národa?)”. Čo urobiť, aby si tieto slová sociológa prečítali tí, ktorí si myslia, že stačí zatlačiť korupciu do nižších poschodí, udržať ekonomický rast, mať viac sestričiek v nemocniciach a všetko bude zase v poriadku.

Mám pre nás zlú správu - nebude. Získali sme ale ešte jednu šancu a budete sa čudovať - je ním ten tučný vírus, ktorý vyzerá ako loptička na precvičovanie karpálneho syndrómu. Výsledkom jeho snahy ovládnuť naše telá i mysle môže byť zmena priorit aspoň časti spoločnosti. Začne sa viac zaujímať o to, čo sme to vlastne za spoločnosť, na akých základoch je postavený náš štát, čo sú hlavné mýty a národné narácie, ktoré ovládajú naše emócie. A ako súvisia s naráciami našich susedov.

O tom všetkom tím IKP v Kultúrnom kyslíku publikuje názory, polemiky a úvahy. Dokonca sme si ešte pred pár týždňami mysleli, že to môže byť na začiatku nového uvažovania o mieste kultúry na Slovensku. Dnes sme zase múdrejší. Snáď aj zostaneme.

MAGDA VÁŠÁRYOVÁ



KULTURA A POLITIKA

Vztah kultury, respektive národní kultury a politiky, patří zhruba od poloviny 19. století k jednomu z nejtrvalejších hledisek historických a sociálně psychologických výkladů politického života národních společností, a zejména chování a jednání národních států. Ty se v 19. století ustavovaly na základě jednoty jazyka, kultury a dějin jako zvláštní druh vzájemnosti, spolupráce nebo přímo identity politických a hospodářských elit jednotlivých národů, což je ovšem situace, která se dnes s postupem globalizace stále více rozpadá.

V poslední době, zejména v souvislosti s postmoderní diskusí o zhroucení historických „velkovprávění“ pokroku a emancipace, jehož důsledkem byla silná individualizace a relativizace veřejných hodnot, získal pojem kultury a vztah kultury politiky nové a zvláštní postavení v tom smyslu, že začal do značné míry nahrazovat ony starší, o ideje pokroku a emancipace opřené a obecně uznávané lidské hodnoty a přesvědčení.

Kultura se stala živlem, ze kterého se znovu vynořují možná hlediska a stanoviska (tradice, národní zájmy, historické zkušenosti, hodnotové hierarchie, skupinová paměť atp.), která sice nejsou platná univerzálně nebo dokonce absolutně, ale která mají nicméně nadindividuální povahu a zdají se být objektivně zakotvená a mohou vytvářet novou nebo obnovenou vnitřní soudržnost skupin i národů.

Jakkoli určitá kultura může mít směrem k ostatním kulturám a vývoji (a k dějinám vůbec) relativizující povahu jinakosti, směrem dovnitř, v životě individuí, jednotlivých národních společností i jejich států se národní kultura zdá působit nerelativisticky, protože sjednocuje a připomíná. Nabízí poměrně pevnou základnu pro jednání, rozhodování a komunikaci. Stává se přirozenou sférou identifikací a nabízí lidem pevnější východisko pro jejich vnímání a posuzování nových jevů v neustále se měnící moderní skutečnosti, pro orientace ve světě i pro vlastní rozhodování a jednání jednotlivců i skupin. V naší době, kdy sociální, technické a ekonomické změny v životě lidí probíhají rychleji, než jaké jsou možnosti společnosti a státu tyto změny efektivně institucionalizovat, to znamená vázat jejich působení neformálními a zejména formalizovanými pravidly, se kultura zdá být prostředkem který lidem umožňuje v těchto změnách žít.

Kultura je vlastně všechno ve veřejném prostoru i v našem soukromí, co přirozeně řídí a orientuje naše chování i prožívání, rozhodování i jednání, co se projevuje jako naše hodnoty, co koriguje naše potřeby a zájmy, ať už individuální nebo skupinové, co je hierarchizuje a vytváří platné instituce, co stabilizuje sdílené tradice a spoluvytváří naše historické povědomí, co zpevňuje formy vzájemnosti a způsoby politického chování



a vyjednávání, co kultivuje řešení osobnostních a zejména politických konfliktů atp. Projevuje se nejen schopností aktérů rozlišovat, ale i jejich schopností jednat s nadhledem a v nadindividuálním zájmu. Nositeli kultury jsou sice jednotliví lidé, ale kultura žije a působí jen v mezilidských vztazích.

Problém je v tom, že hodnoty, které nás orientují a které zapojujeme „do hry“, mohou mít v očích ostatních lidí různou úroveň obecnosti a závaznosti, to znamená, že ostatní je mohou považovat za málo hodnotné a nestejně platné, nedůležité nebo dokonce ohrožující jejich způsob života. Např. životní hodnoty věřícího člověka a jejich hierarchie se přirozeně liší od hierarchie hodnot liberálního pragmatika (jak se to ukazuje třeba v diskusích o registrovaném partnerství), a jedinou možnou cestou, jak v moderní společnosti podobná hodnotová napětí řešit, je otevřená diskuse, vyjednávání a tolerance.

Kdykoli o něco usilujeme, kdykoli chceme něčeho dosáhnout nebo se o něčem rozhodujeme, tak je to vždycky nějak kulturně podmíněné, více či méně vědomě spojeno s hodnotami, které vyznáváme, sdílíme a kterým věříme. Mohou být zdánlivě jen osobní, ale vždy se vztahují k hodnotám těch ostatních, na něž je naše jednání zaměřeno a jichž se naše jednání týká. Z tohoto hlediska jsou kultura a její hodnoty vždy zvláštním, konkrétně se uskutečňujícím sociálním vztahem a způsobem vzájemnosti.

Jednání a usilování každého z nás, a to i tehdy, kdy se zdržíme rozhodnutí a nejednáme, se totiž rovněž týká těch druhých, kteří mohou naše cíle akceptovat, ale také filtrovat nebo odmítnout, třeba jako sobecké, nedemokratické, neekologické, populistické, neuskutečnitelné atp. A tak se každé jednání a rozhodování stává v pozitivním nebo negativním smyslu součástí celku kultury a zároveň je na něm závislé. A něco podobného platí také o prostředcích, které chceme pro dosažení našich cílů použít. I ty jsou vnímány jako kulturně přijatelné nebo nepřijatelné.

Z tohoto hlediska se mi zdá velice důležitou oblastí existence a uskutečňování kulturních hodnot sféra politiky, respektive to, čemu se říká „politická kultura“. Ta svými pravidly a zvyklostmi určitá jednání akceptuje a podporuje, kdežto jiná problematizuje nebo zapovídá. Spoluutváří a kultivuje veřejný prostor, ve kterém se formují společenské potřeby a zájmy, a usiluje o taková jejich řešení, která odpovídají nejen většinovému očekávání občanů, která ale zároveň odpovídají určitým civilizačním principům, umožňujícím vyrovnávat zájmy a potřeby občanů a také řešit možné hodnotové konflikty; tzn. jsou demokratické, vyjednané, obecně přijatelné, nenásilné, nediskriminují atp. Komplementární k politické kultuře, která je svou povahou systémová a svým původem historická, a v určitém smyslu vždycky víc, než jen suma svých částí, je pak kultura občanská, která je silněji individualizovaná a časově podmíněná, a která - jak ukazuje moderní politologie, vypovídá o tom, co lidé o svém politickém systému skutečně vědí, co si o něm myslí, a do jaké míry se s ním identifikují, což jsou přirozeně stanoviska, která mohou stát ve vzájemném konfliktu.

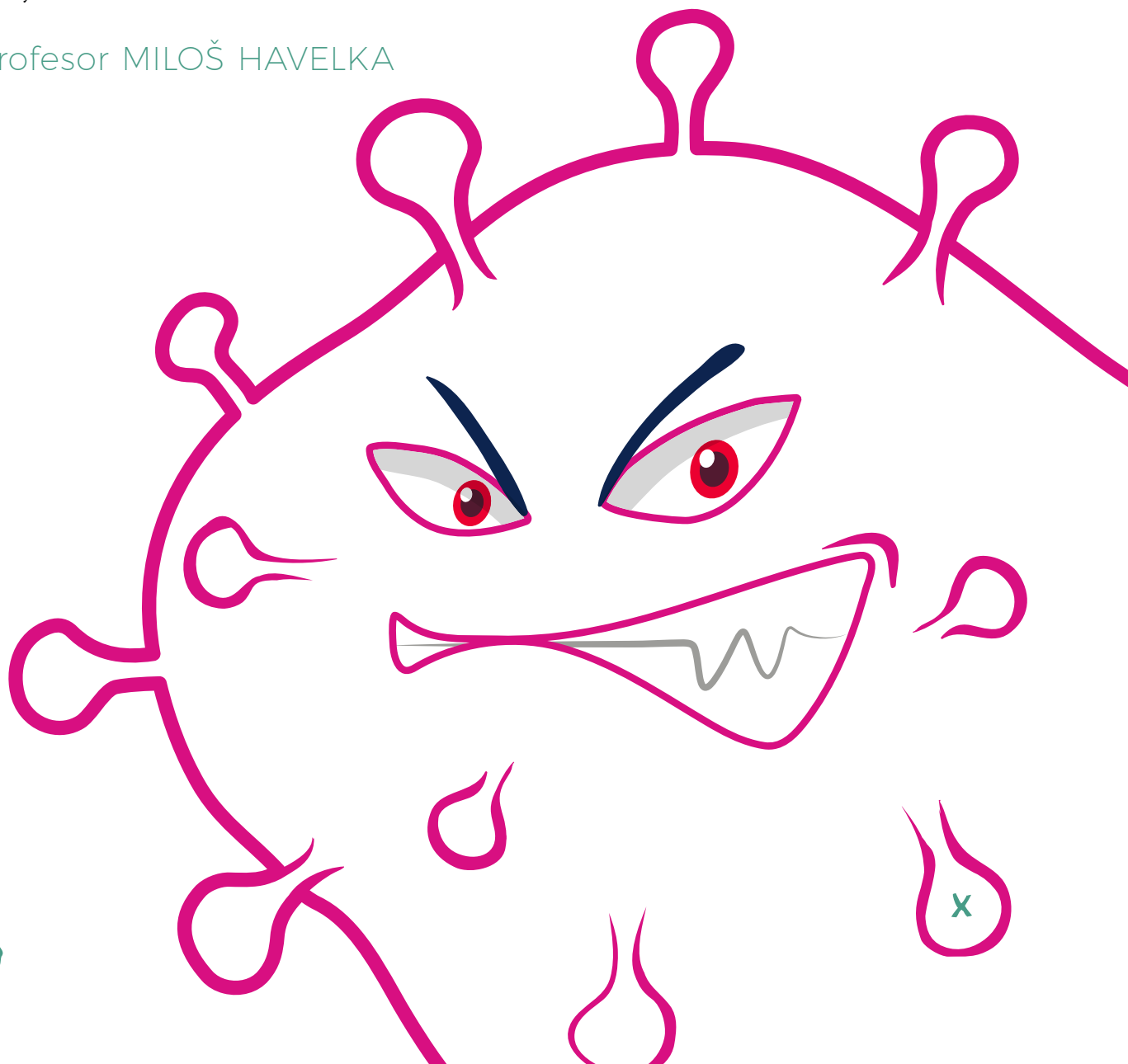
Dnešní často diskutovaný populismus ohrožuje stávající politickou kulturu jednotlivých národních společností (a tím i tradice jejich státnosti) nejen svými obsahy, prvoplánovými stanovisky a zjednodušujícími návrhy na řešení veřejných problémů, ale



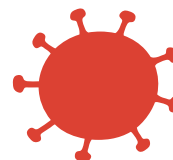
právě také programovým odmítáním dosavadních norem, zvyklostí a pravidel, jak s těmito problémy zacházet a jak je řešit, a to právě znamená: rozrušováním často křehké a třeba i ne zcela hotové politické kultury jako působícího rámce politického provozu.

Nejde jen o to, co si určitý reprezentant té které země může nebo nemůže dovolit s ohledem na tzv. „slušné chování“, ale především o to, co občané určité národní společnosti politikům „povolí“, a v čem jsou lidé ochotni je následovat. Kultura národa, jeho civilizovanost a tradice svým vrstevnatým a vícerozměrným působením ve veřejném prostoru představuje zvláštní „neformální“ instituci, která jde za a nad formalizovaná pravidla a zákony politického provozu, které by si některé strany a někteří politici chtěli podrobit, nebo alespoň občas vychytrale zneužít. Schopnost veřejnosti podobným snahám čelit, není jen projevem demokratického smýšlení jednotlivců, ale je právě zakotvena v politické kultuře jako důležité složce národní kultury a národního sebevědomí. Opírá se o historické zkušenosti národa, o vědomí jeho kulturních i politických vzepětí a o znalost úsilí jeho významných osobností. V tomto smyslu kultura spoluutváří každou situaci, ale především: nabízí a stabilizuje dlouhodobější perspektivy jeho politického a sociálního vývoje. Právě v tom vidím její důležitou, cyklicky se navracející a obnovující sílu.

Profesor MILOŠ HAVELKA



NÁSTUP NOVEJ KULTÚRNEJ POLITIKY AKO JEDEN SEN, ALEBO NEBUĎME NEPREBUDENÍ!



Inštitút pre kultúrnu politiku uverejnil pred parlamentnými voľbami vo februári 2020 úvahu o prípadnom nástupe novej kultúrnej politiky, ktorej nositeľkami bude nová politická generácia. Nuž je na čase, v období po konštituovaní novej vlády SR, kriticky ohodnotiť naše snívanie.

V programoch politických subjektov (používame radšej toto slovo, pretože niektoré subjekty majú ďaleko k tomu, aby boli politickými stranami) sme postrehli znalosť terénu kultúrnej politiky a dokonca aj schopnosť kritickej analýzy doterajšieho stavu. Upozornili sme na absenciu verejnej diskusie o tom, čo všetko považujeme za kultúru a za čo všetko je kvalita kultúry zodpovedná. Či je to len umenie, platy cirkevných predstaviteľov a hviezdarení, alebo aj rezortizmus voči umeleckým školám a voči ZUŠkám zvlášť, celý sektor vzdelávania, náš životný štýl, osвета, úroveň chápania histórie nášho územia, teda to, čo sme na vlastnú škodu z kultúry vyhodili.

1. Snívali sme o otvorenej a kritickej diskusii o mieste kultúry v našej spoločnosti a v našom štáte? Zabudnime. Nie preto, že teraz sedíme doma a snažíme sa aj individuálne odohnať nákazu spred našich dvier, ale preto, že kultúra nielen bola na poslednom mieste v programoch počas kampane politických hráčov, ale dnes nie je ani posledná. Zmizla.



Uvažovali sme o tom, že druhou podstatnou úlohou bude rozpútať verejnú debatu kultúrnej obce o mieste Ministerstva kultúry v kultúrnom prostredí Slovenska a v našich životoch. Uvedli sme, že MK SR nemôže zostať len pokladnicou štátnych finančných zdrojov pre umelcov a ich projekty...inak sa budeme cyklicky vracaať k ideii „ľudovosti“ (pamätníci, spomeňte si na kultúrneho netvora komunistickej kultúrnej politiky Zdeňka Nejedlého) ako k akejsi náhradnej nacionalnej ideológii, tomuto sebaklamu, kde sa „ľudovosť“ stáva „púhou“ rekvizitou.

2. **Nedostatok osobných kontaktov a zhromažďovania sa na výstavách, konferenciách by nám nemal zabrániť otvoriť diskusiu a vyzvať inteligenciu, aby sa vyjadrila k úlohe Ministerstva kultúry. Snáď všadeprítomný strach z „nelásky“ nového vedenia ministerstva a odmietnutia grantov nám nezabránii vyjadrovať sa kriticky a otvorene. Za skúšku to stojí.**

Kultúrna politika Slovenskej republiky potrebuje kultúrno-politický časopis na mieru moderných časov 21. storočia, apelovali sme. Stále financujeme zo štátneho rozpočtu Slovenské národné noviny, ktoré sa vrátili do čias Slovenského štátu a ľudákov, Literárny dvojtyždenník, ktorý zaspal v roku 1969 a ešte sa neprebudil, Slovenské pohľady, ktoré stratili akýkoľvek význam, a tak sme pokračovali vo vyratúvaní stratených šancí v našej kritickej výzve. Sme presvedčení, dôvodili sme, že potrebujeme priestor na diskusiu typu bývalého Kultúrneho života. Bolo cieľom počas 30 rokov bez cenzúry neumožniť debatu o našej kultúrnej identite? Debatu o „slovenskej otázke“, ktorú otvárali jednotlivci Matuška, Lipták, Chmel, Kováč, Kamenec a iní?

3. **Dnes SME zo zisku z iných novín financuje malý Kultúrny život. Oceňujeme, ale to nestačí. Potrebujeme novú generáciu kriticky mysliacich kulturoológov, literárnych znalcov, ľudí, ktorí čítajú podobné noviny z celého sveta, aby nás voviedli do 21.storočia nielen pár vetami na FB, ale dlhými analytickými článkami zmenili národnú naráciu, ten neustály pocit malosti a obete, ktorý nás kvári. Načo by sme prednostne mali použiť časť eurofondov, ak nie na toto?**

Tieto naše snívania sa netýkali pre kultúrnu obec podstatnej chlebovej témy, navýšenia rozpočtu MK SR a jeho fondov, legislatívne dotiahnutých možností sponzoringu a crowdfundingu. V tomto bode máme veľmi zlú správu.

4. **Zabudnime na rozpočty, navyšovanie zdrojov vo fondoch, ich profesionalizáciu, vysporiadanie sa s 2% daňou, ktorú umelci platia ako pamiatku na komunistické časy... financie nebudú ani v tej výške, v akej boli doteraz. Zvyknime si. Nebude nová moderná Národná knižnica v Bratislave, nebude kultúrny Aupark, nebude modernizácia knižníc, nebude nič z našich snov. V tom bude nákaza vírusom nielen dobrou výhovorkou, ale aj skutočnosťou. A ak snívate o tom, že záchrana kultúrnych podujatí a umelcov, ktorí stratili príjem, bude prioritou vlády,**

zobud'te sa. Nové vedenie MK SR nebude také silné, aby presadilo čokoľvek. A už vôbec nie odstrašujúcu úroveň platov v kultúrnych za-riadeniach. Sme pesimisti? V tomto áno.

Upozorňovali sme aj na nedostatok strategického myslenia v oblasti podpory živej kul-túry. Všetci chcú zachraňovať radšej ruiny a zámky, zrejme to podstatné, čo zanecháme pre budúce generácie. Nie to, čo my teraz vytvoríme, ale to, čo vytvorili ľudia, žijúci na našom území a ktorých históriu zhusta nepovažujeme za „svoju“. Stále sa opájame plebejskosťou nášho pôvodu a negujeme všetkých lepšie situovaných šľachticov a meš-ťanov, Ežom Vlkolinským počnúc. Bystričania a ostatní potomkovia kráľovských miest, zabudnite na bohaté mestá so svojou kultúrou a školami a hor za do horehronských krojov.

5. Valaškám s blýskajúcim sa ostrím a sprostonárodným hulákaniam, vy-dávaným za „ľudovosť“, rozumie každý a každá z nás. Ale porozumieť Konvergenciám, Pohode, divadelným predstaveniam v Nitre, inštaláci-ám v moderných výstavných priestoroch vyžaduje učenie sa a vstrebanie množstva informácií. Neučíme v školách o tom, nemáme v RTVS eduka-tívne programy s týmito témami a nariekanie by mohlo pokračovať. Ale nik nám nemôže zabrániť, aby sme si podobné programy nestvorili onli-ne. Mnohí to už začali, ale riečka je ešte malá. (Dovoľujeme si upozorniť na našu čerstvú publikáciu Rukoväť slovenskej kultúrnej politiky: Mest-ská kultúra, pretože dnes presadzovaný tradicionalizmus vnímame ako hrozbu pre budúce fungovanie kultúrnych inštitúcií, ako aj projektov sú-časného umenia.) Čo vy na to? Pridáme sa? Nákaza nám praje.

Päť bodov by aj stačilo. A tak na koniec nášho vytriezvenia ešte upozornenie: OĽANO, dnes vedúca sila v MK SR, by rado podľa svojho programu spravilo „poriadok v mé-diách“. Domnievame sa právom, že pani ministerka tento program nielen čítala, ale aj napísala. V IKP máme z tohto vyjadrenia mimoriadne zimomriavky a nepríjemnú konotáciu s minulými poriadkami. Očakávame čo najskôr dohodu na úrovni koalície o spôsobe financovania RTVS a TASR a novelu tlačového zákona o ochrane novinárov. To musí byť priorita a kultúrna obec a všetci intelektuálne zdatní občania musia na tom trvať – nákaza sem, nákaza tam! **Tento bod už mal byť v 40. opatreniach novej vlády. Nie je!**

MAGDA VÁŠÁRYOVÁ



Vstúpili sme už do šiestej päťročnice, ktorú nám nenaplánovala komunistická strana. Dvanásť rokov – s prestávkou – sme tu síce mali štýl riadenia, ktorý aspoň trochu pripomínal zašlú slávu čias pred Novembrom 1989, no cenzúra a vnucovanie vkusu dnes zásadne zried'ujú demokratické voľby, našťastie. Namiesto vedúcej úlohy strany a ústredného postavenia ministerstva kultúry sa riadenie v tomto sektore postupne presunulo na samosprávy. Takým drobným problémom je, že v regiónoch chýbajú ľudia vychovaní nielen k riadeniu kultúry, ale ku kultúre vôbec. A tak s decentralizáciou prichádzali aj volania po návrate starých poriadkov, nech Bratislava netrčí len v kúte krajiny a nech sa postará, prípadne volania po úplnom zrušení ministerstva kultúry. Možno preto, že tam dodnes nik nezahviezdil. Mnohým členom kultúrnej komunity sa cnie za údajne najlepším ministrom kultúry. Asi preto, že veľkoryso podporoval kadekoho – a tak si získal priazeň, tiež kadekoho. No čo by slovenský kultúrnik nečakal – odchádzajúca ministerska ho prekonala. Neskonštatovala to kultúrna kultúrna obec, ktorej je poväčšine na smiech, potľapkala sa po pleci sama. Pokračujúci nezaujmem o rozvoj kultúrnych inštitúcií vynahradila podporou folklóru, ved' také čosi fungovalo u ľudákov aj komunistov. Aj po Slovensku pobehala, v IKP kvitujeme, že dokonca prekonala odpor k inakosti a odvážila sa vkročiť do Andyho múzea v Medzilaborciach. Od odchádzajúcej ministerky sme si nič nesľubovali, takže ani nie sme rozčarovaní. Azda by bolo vhodné pouvažovať o tom, že adepti či adeptky na kultúrno-ministerský post by mali absolvovať vstupný skríningový test, či majú aspoň aký-taký prehľad o kultúre. Stačí pár otázok, napríklad čo napísala Timrava, aké zviera dal Vilikovský na poschodie, ako sa volá galéria v Liptovskom Mikuláši, akú báseň napísal Štúr, kto napísal Kto za pravdu horí, čo je to deacidifikácia atď. – a hneď by sme vedeli, na čom sme. Alebo sa ani neunúvajme, rovno zlúčme rezort kultúry s obľúbenejším športom, ten má lepší výtlak. Každý predseda musí uznať, že Sagan, Šatan či Vlhová sú viac než nejaký Matej Bel.



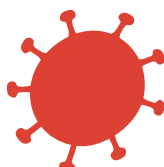


DOPAD KORONA- VÍRUSU NA KULTÚRU



Skutočnosť, že sa šírenie nákazy koronavírusom a choroby COVID-19 dostalo až k našim dverám, je nespochybniteľná. Mnohé štáty, vrátane Slovenska prijali „tvrdé“ preventívne opatrenia a zvýšenú obavu z pandémie vnímame nielen v správach, ale aj v nemocniciach, lekárňach, či v neposlednom rade v rade v potravinách, či lyžiarskych vlekoch. Vlády zrušili všetky hromadné podujatia, čo viedlo k prerušeniu futbalovej Champions League, či predčasnému ukončeniu najvyššej hokejovej ligy napríklad v Nemecku, Švajčiarsku, Poľsku, Nórsku, Česku a Slovensku bez toho, aby sme poznali víťazov sezóny. Taktiež hviezdy americkej basketbalovej ligy NBA – LeBron James a Stephen Curry vyzvali vedenie ligy k predčasnému ukončeniu sezóny po tom, čo sa potvrdila nákaza koronavírusom u jedného z hráčov.

Dôsledky koronavírusu majú však obrovský dopad aj na kultúru. Okrem skutočnosti, že sa rušia kultúrne podujatia, je dôležité uvedomiť si aj následky týchto opatrení. Kiná rušia premietania a odkladajú uvedenie premiér pripravovaných a mnohými očakávaných filmov. Skvelým príkladom je presun celosvetovej premiéry nového Jamesa Bonda s príznačným podtitulom No Time To Die z apríla na november. Choroba neobišla ani hollywoodske hviezdy a našla si jednu z najväčších, Toma Hanksa, ktorý spolu s manželkou skončili v austrálskej nemocnici. Najväčšia videoherná konferencia E3, ktorá sa koná každý rok v júni v americkom Los Angeles a na ktorej mali byť tento rok ohlásené nové generácie herných konzol Xbox a Playstation, bola úplne zrušená. Miesto toho niektoré herné spoločnosti zvažujú online konferenciu. Dokonca už aj pápež František oznámil, že sa tentokrát neobjaví v okne, ale bude radšej streamovať online, aby nenalákal davy ľudí na svätopeterské námestie.





Nezisková organizácia [Americans for the Arts](#) musela prijať ťažké rozhodnutie a zrušiť [National Arts Action Summit](#), ktorý sa mal koncom marca uskutočniť vo Washingtone, D.C. Taktiež sú [pozastavené všetky vystúpenia na Broadway](#) v New Yorku. Francúzske divadelné spoločnosti, ktoré fungujú na princípe zájazdových divadiel, museli zrušiť naplánované turné po krajine. Francúzsky webový portál s názvom [La Scène](#), ktorý sa špecializuje na dianie v oblasti scénického umenia vo Francúzsku, publikoval článok, v ktorom je možné nájsť zoznam festivalov a podujatí, ktoré boli pozastavené, či nadobro zrušené.

Rušenie neobišlo ani slovenské kultúrne organizácie a až teraz si všetci začínajú uvedomovať, že pre väčšinu z nich to bude mať fatálne následky. Košické kultúrne stredisko Tabačka Kulturfabrik funguje ako nezisková organizácia, ktorá okrem kultúrnych podujatí pokrýva časť svojich nákladov prevádzkou baru, bistra a prenájmom priestorov. Zrušenie naplánovaných podujatí bude mať veľký dopad na finančnú situáciu nielen z hľadiska pokrytia prevádzkových nákladov, ale môže skomplikovať aj realizáciu projektov financovaných z Fondu na podporu umenia. Manažérka Kina Úsmev v Košiciach [Barbora Tóthová sa pre Denník N vyjadrila](#), že „Zatvorenie kinosál a baru nás privádza do vážnej finančnej situácie a môže nám spôsobiť až existenčné problémy.“ Generálny riaditeľ Slovenského národného divadla a šéf Činohry SND Peter Kováč uvádza, že každý týždeň bez divákov stojí divadlo straty na tržbách vo výške 100-tisíc eur. Divadlo Pôtoň momentálne zrušilo sedem podujatí a tri celodenné akcie pre spolu asi 600 – 700 účastníkov v rámci projektu [Psota na Slovensku](#). Zároveň zrušili všetky podujatia a premietania vo svojom sídle v Bátovciach.

V Českej republike sa [Asociace nezávislých divadel ČR obrátila na ministerstvo kultúry s otvoreným listom](#), v ktorom žiadajú zahájenie jednania o spôsobe kompenzácie škôd, ktoré vzniknú nezávislému sektoru scénických umení po zavedení mimoriadnych opatrení proti šíreniu epidémie. Väčšina personálu v nezávislých divadlách, či už umeleckého, technického, alebo manažérskeho, nie je v pracovnom pomere. Príjmy týchto pracovníkov sú teda, rovnako ako na Slovensku, priamo úmerné počtu odohratých predstavení. Na webovom portáli [divadlo.cz](#) možno nájsť zmeny programov a vyjadrenia všetkých českých divadiel v súvislosti s prijatím preventívnych opatrení. Ministerstvo kultúry Českej republiky po rokovaní s Asociáciou nezávislých divadel ČR poverilo Institut umění – Divadelní ústav (IDU) [zmapovaním dopadov mimoriadnych opatrení](#) prostredníctvom krátko prieskumu vo forme dotazníka, od ktorého sa budú odvíjať ďalšie kroky. Český minister kultúry Lubomír Zaorálek ubezpečil kultúrnu obec, že si je vedomý všetkých komplikácií a bude sa situácii naplno venovať. Medzitým spustila platforma dobročinných zbierok [Donio.cz](#) výzvu na „[záchranu českej kultúry](#)“.

Singapurský štátny tajomník pre kultúru vyhlásil, že [vláda alokuje 1.6 milióna dolárov](#) pre kultúrny sektor v súvislosti s opatreniami spojenými s koronavírusom. [Nemecko prisľúbilo finančnú pomoc](#) umeleckým organizáciám a umelcom, ktorých preventívne opatrenia zasiahli najviac. Hong Kong spolupracuje s umeleckou



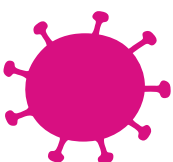
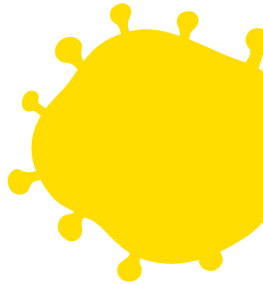


komunitou na spustení online platformy, ktorá ponúkne sprístupnenie galérií, či živého online vysielania kultúrnych podujatí. Množstvo verejných inštitúcií začalo spolupracovať s vládami pri vyhodnocovaní i a pri koordinácii možných dôsledkov a rôznych scenárov, ktoré by mohli ovplyvniť kultúrny sektor a príjemcov grantov. Americký [Smithsonian Institution Magazine uverejnil článok](#), v ktorom odkazuje na aktuálnu výstavu s názvom [Outbreak: Epidemics in a Connected World](#), ktorá poukazuje na významnú úlohu múzeí v boji proti dezinformáciám a sprístupňujú informácie, ktoré demystifikujú vznik a šírenie nových chorôb. Niektoré [múzeá dokonca sprístupnili virtuálne prehliadky](#), vrátane múzeí v Taliansku, Španielsku, Francúzsku, Británii, či Amerike. Na situáciu vo svete reagujú aj rôzne banky, ktoré ponúkajú možnosť [odkladu splátok hypoték](#) a úverov o niekoľko mesiacov. TV operátori postupne oznamujú, že pre všetkých klientov [odblokovali detské stanice, ako aj ďalšie platené kanály](#) a [Microsoft dáva firmám k dispozícii bezplatnú ponuku balíku Office 365 na pol roka](#).

Vidíme, že situácia spôsobená koronavírusom má na kultúrny sektor skutočne neblahé dôsledky. Nie nadarmo bola Svetovou zdravotníckou organizáciou (WHO) [vyhlásená pandémia](#). Slovenské národné divadlo pri príležitosti 100-tého výročia založenia dostáva jednu ranu za druhou. V dôsledku tejto krízy vyzvalo na hodenie „záchranného kolesa“ a vyzýva svojich priaznivcov, aby zväžili nárokovanie vrátenia vstupného za zrušené predstavenia a čo najskoršiu návštevu divadla, akonáhle to bude možné. Inšpirovalo sa tak podobnou [výzvou z Maďarska](#), ktorá sa šíri na sociálnych sieťach. Možno že je momentálne predčasné hovoriť o štatistikách a ťažko sa dá predvídať, ako sa bude situácia ďalej vyvíjať. Ale vidíme, že vlády v niektorých krajinách podnikajú kroky, ktoré rátajú s podporou kultúrneho sektora. [Fond na podporu umenia vydal usmernenie](#), ktoré sa týka zrušenia, alebo zmeny termínov realizácie podujatí, prípadne iných projektov bezprostredne spôsobených touto situáciou: Napriek tomu sa jedná o mimoriadne náročnú situáciu pre usporiadateľov akýchkoľvek kultúrnych podujatí, od prípravy medzinárodného divadelného festivalu Istropolitana Project, ktorý organizuje Divadelná fakulta VŠMU až po činnosť lokálnych ochotníckych súborov.

Slovenská republika sa navyše nachádza v období po parlamentných voľbách, kedy sa čaká na zostavenie novej vlády, ale tá súčasná dosluhujúca by už mala konať. O to desivejšie vyzerá celá situácia, keď si uvedomíme, že práve ministerstvo kultúry bolo jedným z rezortov, ktoré by sa dalo označiť za „nechcenú nevestu“.

DENIS FARKAŠ



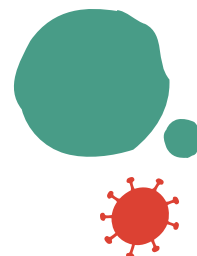
O POPOLUŠKÉ ALEBO SMUTNÁ REALITA KULTÚRNEHO BÁDANIA NA SLOVENSKU



Pozerám sa von oknom a tam sa deje, ba priam rýchlosťou blesku mihá, 21. storočie, rok 2020. No a potom sa pozriem dnu a nestačím sa čudovať. Ako keby sme niekde ostali stáť na zastávke, vlak odišiel, nie pred minútou, dvomi, niekedy dávno, no a my tam stojíme v tom ošumelom priestore a čakáme na Godota. Presne takto pateticky by som charakterizovala stav súčasného bádania v oblasti kultúry.

Aby som to uviedla do kontextu, tak v prvom rade je tu slovo kultúra. Ach... to slovo si tu nesie takú ťažkú karmu, že byť ním, zbalila by som si kufor a odišla niekam, kde sa snáď bude dať dýchať kultúrny kyslík. Pretože kultúra je niečo tak zaznávané, zneužívané a opovrhované, že je to priam neuveriteľné na to, že žijeme vo vyspelej civilizovanej spoločnosti. A už vôbec najnepochopiteľnejšie je to, že sa tým (kultúrou) chce niekto živiť, niekto by to chcel študovať a niekto dokonca robiť výskumy v oblasti kultúry. Načo? Takýto elitársky a v praxi nevyužitelný odbor? Všetkým nám stačia iné, kde je kultúra okrajovou súčasťou.

Napriek môjmu zdanlivému pesimizmu, viem, že na Slovensku sú ľudia, čo to myslia vážne, čo tomu zasvätili život, čo naozaj patria medzi osobnosti, ktoré vedia. Nielen „akože“, ale naozaj. Lenže je to málo. Kdesi sme zamrzli? V kultúre, ktorá je obrovskou studnicou poznatkov a môžeme ju skúmať samu o sebe, vzťahy medzi kultúrami tzv. interkultúru, popkultúru, subkultúry, procesy v kultúre, kultúrnu politiku,... a áno, aj jednotlivé cudzie (iné ako naša) kultúry...ach priestor široký, veľký. Keby sme sa toho nebáli a pri slove cudzia /súčasná kultúra nemali husiu kožu.



Skúšam to. Presviedčať, že to má význam, že inde sú celé pracoviská a u nás jeden človek – jediný odborník; že u nás niet knihy k témam, ku ktorým sa inde chrlia celé edície. Že to my sme sa obmurovali, zamrzli; že to, čo ešte ako tak prežíva, normálne a bez výčitiek rušíme a hádzeme tomu poleno za polenom. Chýba systematická príprava doktorandov, budúcich výskumníkov, ktorí by aj chceli bádať, ale nie je kde, resp. nie je za čo, alebo si za svoju túžbu študovať a bádať musia zaplatiť. Lebo peniaze sa v školstve proste vyparujú rýchlejšie ako voda na horúcom slnku.

Neviem presne ako je to inde, na iných slovenských univerzitách, chcem si uchovať ilúzie a veriť, že ich podmienky sú lepšie. Že univerzita im vytvára podmienky na solidný výskum, akceptuje ich výsledky a netlačí ich do publikovania výstupov nasilu, aby mali samý karent, Wos a podobné „kategórie“ v ktorých my bádatelia rozmýšľame a o ktorých snívame (alebo sa nám o nich sníva). My totiž už publikujeme jedine na „úrovni“ najlepšie hodnotených časopisov sveta, žiadne trápne domáce konferencie, žiadne domáce publikácie, sme lepší ako na Oxforde s Harvardom. Naše poznatky produkované na našich excelentných pracoviskách špičkového vybavenia s odborne nepoddimenzovanými pracovnými tímami, potrebujeme publikovať jedine, ale že jedine, v quartile 1 podľa scimaga! Aby...a teraz príde tá rana, nie aby sme šírili poznanie, udržiavali vedu živú, prišli so zásadnými zisteniami, my to robíme iba preto, aby sme zarobili. Na naše platy, na naše pracoviská, na nás samých. Takže sme ako škrečky, ktoré behajú v koliesku a raz to už nevydržia. Lebo, neviem ako iní, ale ja nemám podmienky ako na prestížnej univerzite a moje bádanie je skôr o slávnej slovenskej vlastnosti, že viem inteligentne využiť to, čo mám k dispozícii. Svet to celkom fascinuje.

A tak ako sa pozerám z toho okna, hovorím si, že ja to skúsím po svojom. Že tá kultúra za to stojí. A tak hľadám možnosti, využívam znalosti a moju odbornú spôsobilosť v cudzích jazykoch a kultúrach, no a funguje to. Zrazu mám výskumné projekty so zahraničnými univerzitami, ktoré spôsobujú vrásky nášmu trochu príliš klasickému systému, no mne to prináša radosť. Aj my môžeme a vieme robiť vedu, výskum, v oblasti, ktorá má väčší potenciál, ako si vieme predstaviť. Moji kolegovia zo zahraničia nevedia, že sa tu borím s problémami, ktoré u nich neexistujú, riešim veci, ktoré by mali byť automatizované, a môj pracovný tím som prevažne iba ja a nadšená kolegyňa, ktorá ma nechce nechať v šti chu. Ale aj tak vieme dosiahnuť výsledky, dokonca také tie do tých super časopisov, ale nie preto, aby sme zarábali. Hľadáme v tom zmysel. Lebo kultúra má mať zmysel.

Neviem prečo je kultúra Popoluškou, čakám na ten deň, keď niekto príde, vôbec to nemusí byť princ, úplne postačí nejaká obyčajná bytosť, a potom ďalšia a ďalšia a povedia, že ju berú aká je, že má svoju hodnotu a chcú s ňou byť kamarátky. Lebo to, v čom stroskotáva výskum v oblasti kultúry je fakt, že ostatné disciplíny ju berú ako konkurenciu a nie ako kamošku. Tak len dúfam, že raz Popoluška bude mať možnosť žiť v podmienkach, kde reálne výsledky budú nadradené nad prchavé dojmy a pocity, kde systém dokáže produkovať nielen kvantitu, ale dávať výsledkom aj hlbší zmysel. Netreba sa o to prestať snažiť.

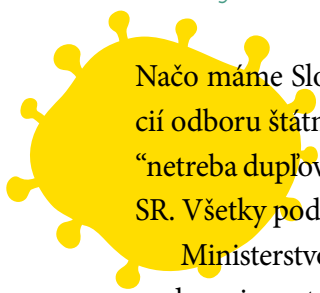
JANA PECNÍKOVÁ



SCI-FI ÚVAHA?

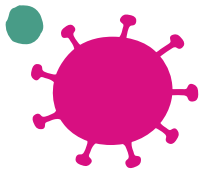
Tlačová správa TASR - "Včera zaniklo definitívne Ministerstvo kultúry SR".

Riaditeľ SND je dezorientovaný a pýta sa, koho má pozvať na akcie súvisiace s oslavou 100 rokov Slovenského národného divadla. Nedostáva odpoveď, a tak pre istotu pozýva celú vládu, končiacu i nastávajúcu, ale nikto neprichádza. Panika. Vedenia kultúrnych a umeleckých organizácií v doterajšej pôsobnosti Ministerstva kultúry SR okamžite zasadajú a riešia pragmatické záležitosti spojené s obsahom a platnosťou ich zriaďovacích listín. Kto ich bude, preboha, financovať? Kultúrna obec podpisuje naliehavú výzvu sponzorom. Zákon o sponzoringu v kultúre, bohužiaľ, nemáme. Panika. Nový predstaviteľ Ministerstva financií SR, ktorého v opere ešte nikto nevidel, upokojuje: „Finančné transfery určené pre ich chod i rozpočtované kapitálové výdavky pre všetky organizácie i fondy, pôvodne zriaďované MK SR, dokážeme zrealizovať tento rok v určených termínoch“. Nikto mu neverí. Vedenie umeleckých fondov, kde by mal mať každý umelec svoje konto, zaryto mlčia.



Načo máme Slovenskú akadémiu vied?, znie jeden z argumentov. Prechod kompetencií odboru štátneho jazyka MK SR a spolupracujúcich inštitúcií, môže byť hladký a veď "netreba dupľovať"! K tomuto záveru prišli aj mladí experti z "Hodnoty za peniaze" v MF SR. Všetky podnety budú promptne vybavovať poverení pracovníci SAVky.

Ministerstvo dopravy a výstavby SR začlení harmonicky odbor Kultúrne dedičstvo pod gesciu cestovného ruchu. "Nevidím v tom žiaden problém, veď v štatistických vykazovaniach sme kultúru a cestovný ruch už teraz takmer nedelili" odkazuje nastupujúci minister, ktorého nikto poriadne nepozná. Ochránari pamiatok sa ale búria, pretože to ohrozuje ich prebiehajúce i pripravované výskumy. "Ochrana pamiatok predsa nepredstavuje iba prezentovanie turisticky zaujímavých miest a predmetov", vykrikujú na sieťach, „nezabudnime na pamiatkové fondy, zbierkové fondy múzeí a galérií, knižničné fondy, archívy"! Minister dopravy priznáva, že bude asi potrebovať hĺbkový audit uvedených činností, aby dokázal identifikovať, ktoré z nich predstavujú predovšetkým ekonomický prínos, čo je prioritou novej vlády, a aj pri ďalších prípadných investíciách bude starostlivo sledovať návratnosť. Inak budú neproduktívne činnosti konečne zrušené.



„Nehmotné kultúrne dedičstvo a kultúrnu osvetovú činnosť realizujeme v rámci štandardnej výučby študentov a žiakov a samozrejme aj v rámci mimoškolských aktivít, čiže prerozdelenie kultúrnych poukazov by sme mali zvládnuť“, prehlásil na tlačovej konferencii nový námestník Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a ponúka záorveň riešenie. „Prvým krokom bude, že vytvoríme špeciálny fond pre naše vzácne ľudové umenie, kam presunieme túto agendu“. Chce odpolitizovať folklorizmus, pýtajú sa znepokojené hlasy odbornej verejnosti. „Tieto otázky“, upokojuje minister, „sú v štádiu riešenia“. Ale čo NOC, to sú zabezpečené pracovné miesta, kde nájdeme prácu, panicky reagujú na námestí SNP.

Úrad podpredsedníčky vlády SR pre investície a informatizáciu je ochotný vziať pod seba agendu zberu dát a štatistiky v kultúrnom sektore. „Ich ďalšie spracovávanie bude prebiehať na zákazku zadanú ŠÚ SR podľa potrieb sektora“, uvádza vo svojom vyjadrení hovorca úradu. O analýzy v sektore nebol prejavovaný tak vysoký záujem zo strany MK SR, aby bolo nutné ich realizovať bez objednávky. Taktiež preberajú zodpovednosť za agendu duševného vlastníctva. Otázky duševného vlastníctva, vulgo autorský zákon, ale musí prejsť pod gesciu Úradu vlády SR, pretože vlastnícke a majetkové pomery tvorcov to je z meritu veci korupčné prostredie a predseda vlády chce naň dohliadnuť v rámci svojho dlhodobého programu „Preč s korupciou!“ Priorita novej vlády.

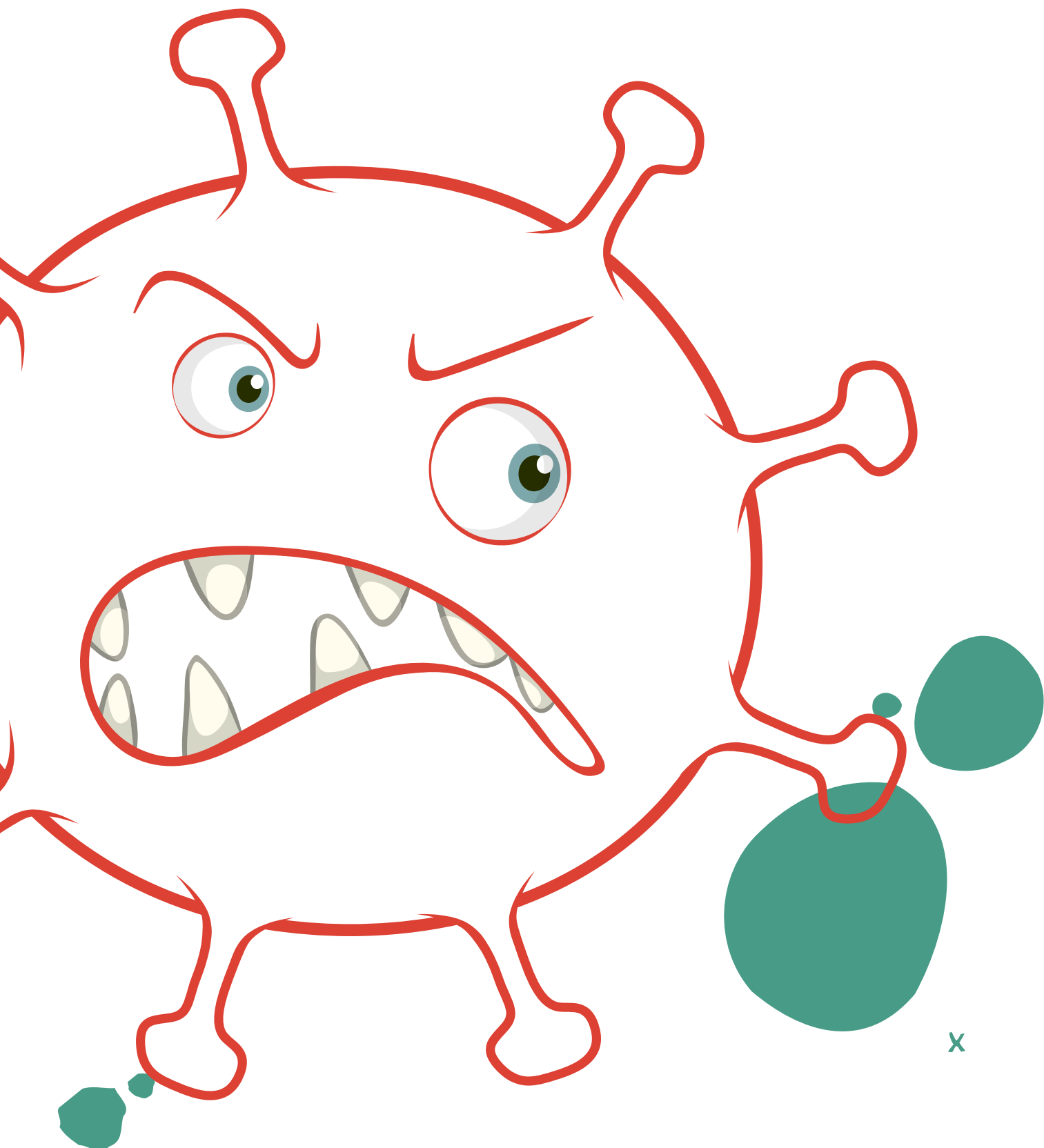
„Jednou z najvýraznejších zmien, ktoré sme zrušením ministerstva dosiahli“ chváli sa predstaviteľ koalície, „je konečne úplná odluka cirkvi od štátu. Farári sa jednoducho dostavia každý mesiac pre výplatu na okresné výbory v okresných mestách. Týmto spôsobom sme sa vyhlili neustálym a dlhotrvajúcim diskusiám v spoločnosti“, hrdo informuje v televíznej relácii RTVS nový predseda vlády. Cirkevní hodnostári všetkých cirkví do uzávierky nezaslali svoje oficiálne vyjadrenia. Neoficiálne vraj vyjadrujú nespokojnosť s týmto nerpedvídaným stavom.

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR konečne a definitívne preberá všetky projekty medzinárodnej kultúrnej spolupráce. Kultúrna obec je, samozrejme, zase nespokojná a poukazuje na fakt, že takto budú kultúrne projekty riadené iba formálne a chýba zodpovednosť za kvalitu ich obsahu. Hovorca Vlády SR odkázal, že to doteraz nebolo inak. „A o agende kreatívneho priemyslu ešte budú vedené rokovania s príslušnými odbormi“ dodáva upokojujúco.

Svoje vyjadrenie uzatvára: „K tomuto kroku sme pristúpili najmä preto, že Ministerstvo kultúry SR nenaplnilo naše ekonomické, edukatívne a ekologické, možno aj politické očakávania. Nevytváralo priestor pre verejnú diskusiu o tom, čo kultúra pre nás, pre náš pracovitý ľud, našu spoločnosť znamená a tak sa na kultúru všeobecne zabudlo. V tejto pohnutej chvíli, keď bojujeme s oveľa väčšími výzvami, si musíme uvedomiť vážnosť situácie a skonštatovať, že zatiaľ netušíme, čo sme zrušením ministerstva stratili. Nevieame ani, koľko činností a aktivít sme dosiaľ pri prerozdeľovaní nepokryli. Týmto našim rozhodným krokom sme len naplnili to, ako sa ku kultúre doterajšie vlády a náš ustarostený ľud a spoločnosť stavali posledných 30 rokov. Ubezpečujeme verejnosť, že financovanie Ministerstva kultúry SR zavedieme opätovne len

v prípade, ak vznikne skutočná a silná spoločenská objednávka. V neposlednom rade nás k tomuto kroku vedie aj zúfalý stav verejných financií, ktorý nám zanechala predošlá vláda a týmto krokom ušetríme jedného šoféra služobného auta a dve miesta sekretárook. Šetrenie je naša druhá priorita”, dodal za hlasného ticha hovorca Vlády SR.

JANA JAVORSKÁ



KULTÚRA A DEMOKRACIA: OPÄŤ RAZ O POLITICKOM VZŤAHU



Pred dvadsiatimi rokmi by som bez váhania podpísal zhru-
ba toto: kultúru potrebujeme kvôli kultivovaniu verejného
priestoru, na podporu demokracie a civilizovanosti. Kultú-
ra má vytvárať a hájiť hodnoty spoločnosti, spoluformovať
demokraciu, vychovávať a tak ďalej a tak podobne vzletne
by som argumentoval, prečo potrebujeme viac peňazí na
kultúrne projekty, ustanovizne a prácu umelcov. Problé-
my s týmto ideálom kultúry sú mnohoraké. V tejto úvahe
spomeniem len dva. Prvý zjednodušene nazvem problém
s definíciou kultúry, druhý problém kultúry a demokracie.
Moje poznámky budú útržkovité. Ich cieľ je však zrejmý –
pripomenúť, že kultúrna politika je v prvom rade politika.

Čo je kultúra?

Kultúra sú naučené a získané vzorce správania a presvedčení, spoločné sociálnej,
etnickej či inej skupine. Môže to byť tiež kultúra vlastná ľudstvu všeobecne či jeho
časti, rozvinutá napríklad v konkrétnom čase, ktorú napríklad voláme civilizácia.
Kultúru praktizujeme, vyznávame a rozoznávame ako symboly, jazyk, normy, hod-
noty a ľudské výtvary materiálnej formy. To je kultúra v najvšeobecnejšom zmysle.
Je produktom veľkých spoločenských zmien, ba evolúcie, a prejavuje sa v každo-
dennom živote.



Kultúru, o ktorej väčšinou hovoríme ako kultúre, že kultivuje a vychováva, však väčšinou chápeme v užšom zmysle. Ako umenie niekoľkých, sprostredkované veľkej časti ostatných členov kultúry či spoločnosti. Veríme, že rozvoj tejto kultivovanej kultúry v čase prináša sociálny a ekonomický prospech. Rozvojom tejto kultúry ako výnimočnej ľudskej produkcie v takomto ideálnom duchu pomáhame zvyšovať mieru tolerancie k rôznosti a kvalitu života jednotlivcov i komunít.

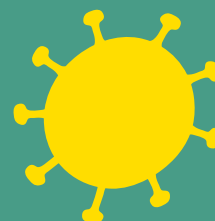
Kým pred dvadsiatimi – tridsiatimi rokmi bolo jasné, že potrebujeme podporu kultúry, ktorá túto civilizačnú misiu má, pred desiatimi – pätnástimi rokmi sme už začali dodávať, že nie každá formálne vysoká kultúra plní túto ideálnu civilizačnú misiu. Napríklad, podobne ako kedysi marxistickí dogmatici, aj niektorí voľnohovní nástupcovia marxistického materializmu nás svojou nevedomosťou nútili do obrany kultúry ako alternatívy k debilizácii dopadov trhu. Zabudli sme trochu, že aj také národné divadlo či obecné školy po vzniku Československej republiky neboli zakladané preto, aby boli efektívne z hľadiska hodnoty za peniaze, ale pre vytvorenie a kultivovanie občanov.

Inými slovami, naša kultúra nebola celkom pripravená na dopady kultúry ekonomického kalkuluovania v zmysle váženía nákladov a ziskov, ale ľpela na viacerých komunitných vzťahoch a predstavách, vrátane národa, dediny a náboženstva. Naša všeobecná kultúra má teda parametre, ktoré sme často z elitnej výšky úzko chápanej kultúry náchylní prehliadať. Okrem definície každodennej a vysokej kultúry je tu teda aj druhý problém. Týka sa demokratického parametra kultúry.

Koho politika?

Môj dlhoročný priateľ, významný sociálnovedný analytik sa pred pár týždňami v spoločnosti vyznal z lásky k folklórnemu televíznemu programu Zem spieva. Aj môj takmer sedemročný syn, zatiaľ málo zaťažený hodnotami rodičov, ho rád pozerá. Pred dvomi týždňami – predpokladám pod vplyvom širšieho hnutia za návrat ku koreňom – však mali v škôlke každoročné foteenie. Viacerí rodičia – dobre situovaní strednostavovskí obyvatelia bratislavských satelitov, manažéri a vzdelané ženy -- sa domáhali fotografií v ľudových krojoch, hoci počas takmer štyroch rokov, čo chodíme do tejto škôlky, nikto s podobným nápadom neprišiel.

Nie je to intelektuálna nadutosť, keď si priznáme, že folklór v takomto televíznom postagrárnom poňatí je malomestský (pozor, nie dedinský!) gýč. Ten však odráža všeobecný vkus rodákov. Jeho komerčné využitie, ako to pozorujeme v masívnej popularite rustikálnych vzorov v prostredí internetovej generácie, je určite za hranicou estetiky kultúry ako nástroja kultivovania a civilizovania más. S tým pravdepodobne súhlasia aj mnohí zástancovia masívneho hnutia za autentický folklór





– ten, ktorý praktizujú pre pokoj v duši v lokálnom prostredí, a ktorý riskuje stratu autenticity zakaždým, keď sa prejaví na pódiu. Čo s tým má kultúrna politika?

Medzi čitateľmi tohto časopisu určite prevláda názor, že kultúra je spojená s vysokým umením, civilizovanosťou či výnimočnosťou a teda, že jej je v našej spoločnosti málo. Má pedagogizujúci názor, že kultúra je kvalitná, keď ju uznajú kultúrni činníci, znalci a vzdelanci rovnakú váhu v masovej demokracii ako napríklad trhový výber či národný gýč?

V našich zemepisných šírkach sme zatiaľ rozvinuli dva modely vzťahu širšej „ľudovej“ (malomestskej) kultúry a politiky. Prvý je romantická a národnými intelektuálmi inšpirovaná obhajoba všetkého, čo súvisí s účelovo vybranou agrárnou tradíciou. Druhý model – tiež vytvorený a sýtený intelektuálmi -- vidí v slovenských rustikáliách prejav idiotizmu a zápečníctva, ktorého sa kvôli komplikovanej modernizácii nevieme zbaviť ani v dvadsiatom prvom storočí.

Ak si teda vieme priznať, že kultúra je elitná a privilegovaná, a teda že aj kultúrna politika nie je demokratická vo vzťahu k ľudovému vkusu a ide jej o asimiláciu do konkrétnych (zjednodušene povedané) strednostavovských až elitárskych predstáv o kultúre, hor sa do práce! Buďme si však vedomí, že „tí druhí“ nezaháľajú. Nie je to totiž tak ako sme si mysleli ešte nedávno, že my máme civilizáciu a názor na to, čo je kultúra a ľud sa tomu prispôsobí. Kultúra je zase raz hlavne ideový, politický boj.

JURAJ BUZALKA, sociálny antropológ



LEKCIE Z MODERNÉHO SVETA

AKO SA MENÍ NÁŠ SVET?

1. nastupuje umelá inteligencia
2. globálne firmy majú monopol
3. komunikujeme virtuálne v sieťach
4. potopa vzbúrenými informáciami
5. začíname žiť do 100vky

KAM SA MÁ ZARADIŤ KULTÚRNA POLITIKA?

1. podporiť bezprostrednú skutočnú komunikáciu medzi ľuďmi
2. vytvoriť nové narácie, ktoré nás zaujmú
3. vyučovať schopnosť rozumieť a kriticky oceňovať svet okolo
4. umožniť adaptačné myslenie, niečo, čo prekračuje doposiaľ uznávané horizonty
5. zamerať sa na cross-cultural kompetenciu v rôznorodom kultúrnom svete

Ak nevieme, čo by malo byť v kompetencii moderného ministerstva kultúry, tak tu je návod.

ODPORÚČANIA IKP

Varovanie

75 rokov od oslobodenia Auschwitzu od Nemcov a ich pomocníkov. V tom aj niektorých Slovákov, na ktorých sme, bohužiaľ, radšej zabudli. A nemali by sme zabudnúť na ich ľahostajnosť k osudu väzňov a ukrutnosť, ktorú po vojne zamkli na sedem západov. Keď si znovu pripomínáme Holokaust, zabitie detí v Kremničke gardistami, káňtrenie demokraticky zmýšľajúcich ľudí, pociťujeme smútok a aj po dvoch generáciách – zodpovednosť. Okrem faktov, ktoré sa stále vynárajú z historickej pamäti, si musíme zvykať na tajomstvo, ktoré sa nedá vysvetliť racionálnym prístupom k činom ľudí, ktorí s radosťou víтали možnosť poslať druhých, tých iných, na smrť, alebo ich priamo zabíjať. V literatúre je tento problém transracionálnych pocitov popisovaný mnohokrát. Zlo vždy ničí dobro a nie je nič ľudskejšie ako utrpenie, ktoré sa môže stať žriedlom múdrosti a počiatkom súcitu.

Tri veľké N nášho dnešného sveta

Tri kultúrne fenomény – Národ, Nacionalizmus, Náboženstvo. Spája ich romantizmus – národ ako romantický konštrukt, nacionalizmus presiaknutý romantizmom, katolicizmus bez kresťanstva, ako o tom často píše a hovorí kňaz Tomáš Halík u našich susedov. Argumentuje, že kresťanstvo dnes stratilo svoju prirodzenú, sociálno-kultúrnu „biosféru“. A objavujúci sa „anateizmus“ je vyzvaním, aby sa náboženstvo zbavilo aj nacionalizmu aj politizácie, teda, preložené do jednoduchej reči, sakralizácie národa a politiky a klerikalizmu.

Vzory v kultúrnej politike veľkých miest

Wroclav, poľský, Vratislav, keď bol český, Breslau, keď bol nemecký. Mesto, ktoré stratilo po II.svetovej vojne obyvateľstvo a všetci dnešní občania sú potomkami imigrantov z východu, najmä z Lviva – po poľsky L'vova, po nemecky Lemberga.

Nositelka nobelovej ceny za literatúru, Oľga Tokarczuk, zakladá Nadáciu mesta Wroclav na podporu kultúry a umenia a rozvoja občianskeho povedomia. Venovala jej na začiatok 350 000 zlotých, asi 90 000 eur z Nobelovej ceny za literatúru. Mesto dodá ročne 200 000 zlotých (50 000 eur), a zároveň darovalo Nadácii vilu Karpowiczow, ktorí ju v dedičstve odkázali mestu a venovali literatúre. V meste už dávnejšie skvele funguje wroclavský Dom literatúry a teraz je odmenený za zásluhy o rozvoj literatúry a čítania víťazstvom svojej aplikácie v Sieti kreatívnych miest UNESCO.

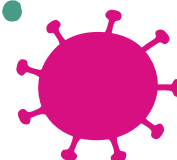
Pre Vroclav je kultúra základ a nie len nejaký dodatok aktivít mesta – povedal A. Azoulay, GR UNESCO.

Mesto, ktoré vstalo z ruín, občania, ktorí zbožňujú operu, dlhoroční skvelí primátori.

A aj tým popierajú strašnú históriu nacistického väzenia, v ktorom ešte používali gilotínu a kde zotli hlavu vo veku 23 rokov aj Maruške Kudeříkovej, ktorú som hrala vo filme ...a pozdravuji vlaštovky Jaromíra Jireša.

Výsledok pozorovania IKP

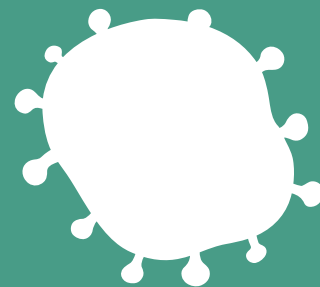
Úroveň rozpráv v našej Národnej rade Slovenskej republiky o Dohovore Rady Európy, ktoré sa venuje násiliu na ženách a deťoch nás doviedla do knižnice a siahnutí po diele kanadskej spisovateľky Margaret Atwood, nositeľky niekoľkých *Booker Prize*. Už v roku 1985 opublikovala "Príbeh služobníčky", knihu, ktorú sme aj preložili (Slovart). Takže je prístupná pre všetky a všetkých. Je to vlastne príbeh o totalitarizme, po ktorom dnes tak mnohí vzdychajú. A hoci strávila len niekoľko týždňov v Poľsku v 80tych rokoch minulého storočia, teda v našej časti sveta za železnou oponou, vykreslila dostatočne stav absolútneho úpadku mravov a slobody jednotlivca ako novej formy barbarstva, úroveň mizogýnie v spoločnosti a zbavovanie žien ich základných práv, ktorý sa nám v našom Gileade pripomína. Atwood upozorňuje, že za snami o dedinskom štýle života, kde muž odchádza za prácou a žena je pokorným strojom na rodenie detí, len zakrýva temné fantázie týchto ľudkov o hierarchii pohlaví, ktorá je základom moci a násilia. "Testamenty", ktoré sú akýmsi pokračovaním, sme nepreložili. Ale keby áno, mohli by si aj "strážcovia čistoty mravov" prečítať o nástupe systému, ktorý je založený na strachu a vzájomnom vydieraní a brutálnej manipulácii s psychikou tých slabších. A nemusia to byť len muži, aj dobre situované a vzdelané ženy si rady udrú do žien, aby si potvrdili svoje miesto za sklenenou stenou. Kto číta po poľsky, môže začať. Odporúčame.



MONITORING

IKP

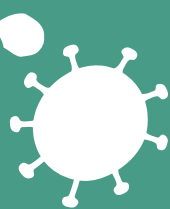
Nikto z nás nečítal knihu, ktorá prevráti všetky naše istoty na neistoty. Paul Davies napísal traktát pod názvom „The Demon in the Machine. How Hidden Webs of Information Are Finally Solving the Mystery of Life“. Kým my sa trápime otázkou, komu dať hlas vo voľbách a my v IKP píšeme kritické úvahy o mieste kultúry v programoch politických subjektov, revolúcia sa nepozorovane blíži. Revolúcia o tom, ako rozumieme náš život na zemi, teda zásadnú kultúrnu bázu našich životov. Istota života je nielen systém chemických reakcií v našom tele, to už vieme, ale aj s nimi zviazaná informácia. Doteraz sme si mysleli, že je výlučne zakódovaná v génoch, ale nová kvantová fyzika nám odkazuje, že informácia krúži v celom našom organizme. A najdôležitejšia sa stáva, okrem génov, informácií v nich a chémie – ešte logika. Skrátka, naučte sa pojem démon Maxwella. O pár rokov ho bude poznať každý kultúrny človek.



Rozpadli sa nám metanarácie - jajžebože!

(Lyotard 1980)

A keď sa rozpadli, treba ich nahradiť. Ale kto ich môže vytvoriť nanovo, modernejšie, užitočnejšie? Jednou z odpovedí je - literatúra. Táto emocionálna, intelektuálna a existenciálna oblasť môže a zhusta to aj robila, zmeniť spôsob myslenia “národa”, jeho fungovanie, jedným slovom život u nás. Potrebujeme nové mýty, tieto inštrukcie obsluhy, návod, ako sa myslí, správa, hovorí, koho uznávame a koho nenávidíme, tento spôsob, ktorý vylučuje kritické myslenie a k tomu literatúra dodáva nadhľad, dištanc, horizont. Nemôžeme predsa nechať, aby naši mladí prijímali len černošský raperský štýl, v ktorom naši bieli chlapci vyzerajú stále trochu smiešne. Aby starí žili naivnými a snovými spomienkami na 19.storočie, alebo aby stredniaci nariekali za úžasnou totalitou a mliekom za 2 Kčs bez mobilov a Schengenu. Ako ešte zrozumiteľnejšie vykrikovať, že sa okrem koncentrovania na vonkajších podmienkach a hrozbách musíme začať intenzívne zaoberať vnútornými okolnosťami našej existencie v našom štáte a snažiť sa o úprimné sebaopoznanie.



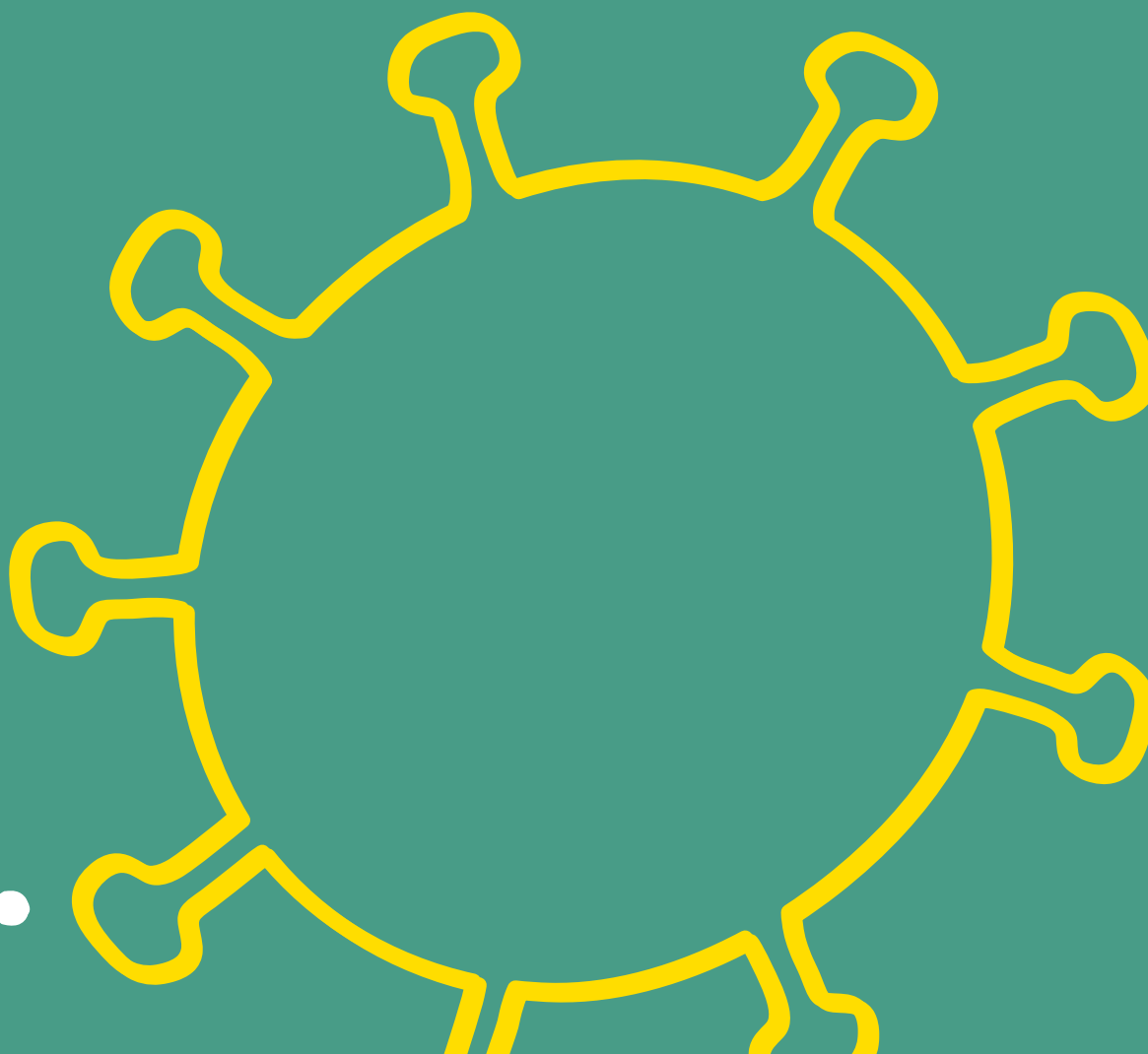
Poviedky a romány o nás môžu byť štartom premeny, čiastočnej alebo aj metamorfózy. Kto sa podujme?

A čo tak Theodor Adorno so svojou knihou Kultúrny priemysel (nepreložili sme!)? Mohli by sme sa začítať u tohto predstaviteľa tzv. frankfurtskej školy do eseje o “Televízia ako ideológia, alebo aktuálnejšiu “ Teória Freuda a model fašistickej propagandy” a začať sa báť ešte intenzívnejšie. Alebo esej pod titulom “Rezignácia”, ktorá sa venuje dileme intelektuálov, ktorí píšu, ako by to malo byť, ale krompáč do ruky nevezmú. Ale Adorno upozorňuje, že uprednostňovanie praxe pred myslením zvyčajne končí tak, že kopanie krompáčom sa stáva len pseudoaktivitou a to sme niektorí ešte zažili. Dostať sa z tejto pasce populizmu je ťažké a jediným východiskom je, čuduj sa svete, kritické myslenie. “Myslenie je šťastie a to aj vtedy, keď opisuje, čo je nešťastie a to preto, že o tom hovorí. Šťastie, ktoré sa rodí v oku mysliaceho človeka, je šťastím pre celé ľudstvo”.

Kde sa nám podela kritika?

Nemáme presvedčivé a zaujímavé teórie súčasnosti

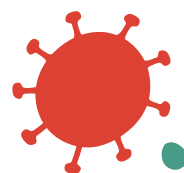
Preto sa vynárajú konšpirácie



SLOVNÍK - TENTORAZ SLOVÁ AKO KUFRE - VYUŽITIE JEDNÉHO SLOVA AKO ZJEDNODUŠENIE ZLOŽITÉHO JAVU

Mentalita

Matrica, typologická konštrukcia, ktorá vzniká pod tlakom dejín a skúsenosti určitej skupiny ľudí - tak tvrdia historickí sociológovia. "Je kultúrne stabilizovaným duchovným, psychickým a afektuálnym postojom" píše profesor Havelka, autor hlavného článku nášho KK. Skrátka, neovplyvňuje nás ani tak sama realita, ako to, ako ju vnímame, ako nás vychovali a aké predsudky do nás v detstve naočkovali. (Kedy budeme protestovať proti tomuto očkovaniu? Ktoré z nás definitívne robí "národných" autistov?) A sociálni psychológovia dodávajú, že argumentovaniu logikou myslenia nemá význam, logika sa skrátka v mentalite nenosí. Potrebujeme kultúrne vzorce, ktoré vychádzajú z logiky, teda rácia. Súrne!



Mentálna mapa

Priestor, frames sebapochopenia a identity. U každého z nás je zostavená a zakotvená veľmi hlboko v kultúrnej realite. Skladá sa zo symbolov, obrazov a spomienok. A jednou zo zaujímavých skutočností je sociálne zabúdanie na kultúrne pamiatky. Vznikali za určitých podmienok a mali svoj účel, ale vypadávajú z “národnej” pamäti podľa účelu v jednotlivých sociálnych procesoch. Prestávajú hrať dôležitú úlohu v historickej skúsenosti a pomaly a systematicky sa prepádávajú do zabudnutia. Ako nepotrebné podliehajú vandalizmu, rozpadávajú sa a po čase si už nikto nepamätá, na čo slúžili a kto ich vybudoval. Posledným štádiom je kolektívne upieranie ich zakotvenosti v historickej a kultúrnej skutočnosti.

KULTÚRNY
KYSLÍK

30

SLOVNÍK

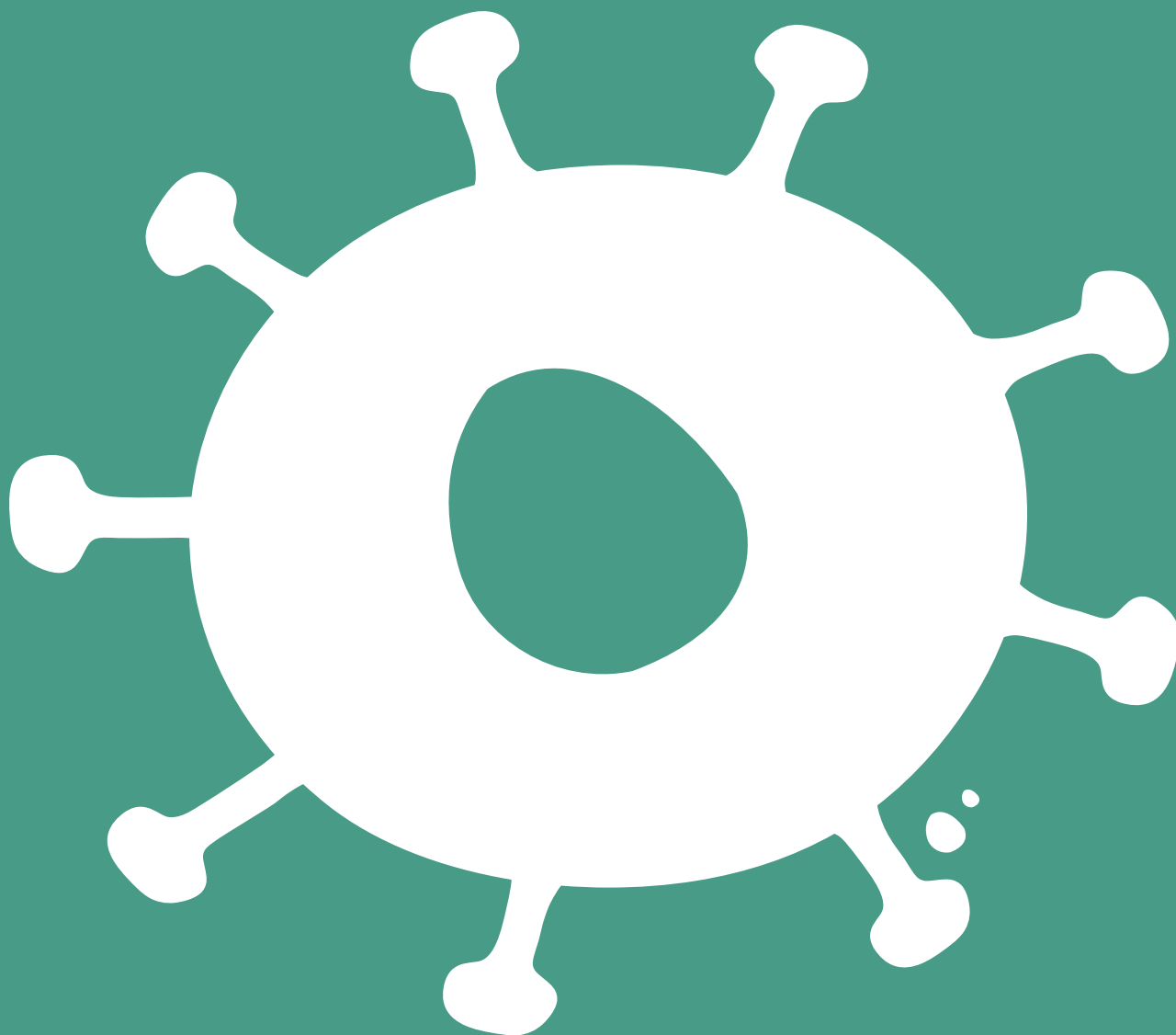
Informačná kaskáda

Už filozof David Hume tvrdil, že nič nie je pre človeka dôležitejšie a čo ho veľmi trápi, ako jeho povest v jeho “bubline”, povedali by sme dnes. A informačná kaskáda znamená, že sa prestaneme spoliehať na fakty a dokonca potlačíme aj vlastnú mienku len preto, aby sme pocítili dostatočne jasne signály nášho okolia a prispôbili sa im. Sociológovia potom hovoria o “normatívnom konformizme” a strachu hovoriť inak, ako naša “tlupa”. Veď by nás mohli vylúčiť zo svojho streda a to je v dobe globálnej komunikácie ešte väčší trest ako predtým. Aj na konferenciách o kultúre treba vedieť, akým slovníkom sa teraz hovorí a aké sú trendy popisovania problémov. Kto/rá ide svojou cestou, je vysmievaný/á. Vieme o tom svoje.

Panika

Pomenovanie zvláštneho stavu spoločnosti, ktorý sa vyznačuje netypickým správaním sa ľudí a zároveň (z pohľadu lingvistiky) slovo tento stav aj vyvoláva. Veda si kladie otázku: prečo padla voľba ľudí práve na tieto zvuky a nie na iné. Prečo paniku nepomenovali ľudia slovom láska alebo kvet? Ale pa - ni - ka. Krátke úderné slabiky. Aký bol dôvod výberu starovekých Grékov práve týchto písmen a nie iných a aké sú dnes možné zákonitosti (ak vôbec nejaké sú) takejto kombinácie? A prečo my používame tento, dnes francúzsky výraz na všeobecný davový chaos, ďalšie importované slovo imigrantmi. Veď ho máme, to rýdže slovenské slovo aj s prehlasovaným a dlhodobou zaznávaným naším špecifikom medzi národmi - “ä” - zmätok. Áno, dnes žijeme v zmätku, priateľky a priatelia.





Projekt
vydávania
časopisu
Kultúrny kyslík
z verejných
zdrojov
podporil Fond
na podporu
umenia:

u.

fond
na podporu
umenia

ISSN 1339-6919
www.ikp.sk